

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies

ISSN 2519–268X print
ISSN 2518–1327 online

doi: 10.32718/nvlvet9105
<http://nvlvet.com.ua/>

UDC 631.115.1:145

Agricultural products: changes and trends in the development of its production

M. Shulskyi, R. Komaniak

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Ukraine

Article info

Received 25.07.2018
Received in revised form
28.08.2018
Accepted 29.08.2018

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
Tel.: +38-097-569-77-12
E-mail: Pretty_62@ukr.net

Shulskyi, M., & Komaniak, R. (2018). Agricultural products: changes and trends in the development of its production. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies, 20(91), 23–27. doi: 10.32718/nvlvet9105

The article analyzes the production of agricultural products by economic entities of Lviv region during the period of 2000–2017. Changes in the production of volumes of products by agrarian business entities during the period under review reflect certain trends in the areas of their functioning. Thus, in particular, as a result of the research, it was established that the volumes of agricultural production produced by all categories of farms increased in 2017 compared to 2000 by 40.9%, and from 2016 by 6.1%, including: crop production, respectively, in %: 77.2 and 7.7 and livestock production – by 4.1; 3.5 The study of the volumes of agrarian production in the context of the main producers shows that the agricultural enterprises have significantly increased production, and the households have made minor changes. At the same time, there were solid trends in the dynamical increase in the share of agricultural production produced by agricultural enterprises and the decrease in its production by households. Appropriate trends also occurred in the productive use of agricultural land (production per 100 hectares of agricultural land). Thus, agricultural enterprises on these indicators considerably exceed the economy of the population. The above data in Table 2 confirms the specific digital indicators. On this occasion, we note that when in 2000 agricultural enterprises produced agrarian products per 100 hectares of agricultural land, UAH thous.: 98.3; including: crop production 75.6 and livestock production 22.7, then in 2017, these indicators respectively were: 1284.2; 889.9 and 391.3, or this increase for the analysis period was: times: 13.0; 11.8 and 17.2. As far as households are concerned, there is a slightly different trend: in 2017 in comparison with 2000 there were processes of reduction of these relative indicators and they made in 2017 when comparing their values with the level of 2000, respectively, %: 64.0; 80, and 49.5. Thus, the results of the conducted research indicate that in the agricultural production of Lviv region intensive development processes of large agrarian formations and slowing down of small farms. These positive trends will continue to evolve and will continue to develop until optimal relationships are established between large and small forms of management.

Key words: agricultural production, agrarian production, trends, development, agricultural enterprises, households, agricultural lands.

Продукція сільського господарства: зміни та тенденції розвитку її виробництва

М.Г. Шулський, Р.З. Команяк

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
м. Львів, Україна

Проведено дослідження виробництва продукції сільського господарства господарськими формуваннями Львівщини протягом 2000–2017 рр. Зміни у виробництві обсягів продукції аграрними суб'єктами господарювання за досліджуваний період відображають певні тенденції у сферах їх функціонування. Так, в результаті досліджень встановлено, що обсяги виробництва аграрної продукції всіма категоріями господарств зросли у 2017 р. порівняно з 2000 р. на 40,9%, а з 2016 р. – на 6,1%, у тому числі: рослинництва відповідно на, %: 77,2 і 7,7 і тваринництва – на 4,1; 3,5. Дослідження обсягів виробництва аграрної продукції в розрізі основних виробників показує, що значно збільшилися обсяги виробництва сільськогосподарські підприємства, а господарства населення досягли незначних змін. При цьому намітилися стійкі тенденції динамічного збільшення частки виробленої продукції сільськогосподарськими підприємствами і зменшення її продукування господарствами населення. Відповідні тенденції змін відбулись і в продуктивному використанні сільськогосподарських угідь (виробництві продукції на 100 га сільськогосподарських угідь). Так,

сільськогосподарські підприємства за цими показниками значно перевищують господарства населення. Відзначимо, що коли у 2000 р. сільськогосподарські підприємства виробили аграрної продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.: 98,3; у тому числі: рослинництва 75,6 і тваринництва 22,7, то у 2017 р. ці показники відповідно становили: 1284,2; 889,9 і 391,3, або це збільшення за аналізуючий період складало, разів: 13,0; 11,8 і 17,2. Щодо господарств населення, то тут спостерігається тенденція дещо інша: у 2017 р. в порівнянні з 2000 р. відбулись процеси зменшення цих відносних показників і вони становили у 2017 р. при співставленні їх величин з рівнем 2000 р. відповідно, %: 64,0; 80, і 49,5. Отож, результати проведених досліджень вказують, що в аграрному виробництві Львівщини інтенсивно розвиваються процеси розвитку крупних аграрних формувань і уповільнення дрібних господарств. Ці позитивні тенденції збережуться і надалі та будуть розвиватися доти, поки не встановляться оптимальні співвідношення між великими і дрібними формами господарювання.

Ключові слова: продукція сільського господарства, аграрне виробництво, тенденції, розвиток, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, сільськогосподарські угіддя.

Вступ

Розвиток сільськогосподарського виробництва забезпечує існування людського суспільства. Цю благородну місію аграрне виробництво здійснювало у минулому, здійснює у сьогоднішніх умовах і буде здійснювати у майбутньому. Ці архіважливі завдання, які стоять перед кожною країною світового простору, вимагають нових підходів до аналізу розвитку будь-якого аграрного формування. Україна у цих глобальних перетвореннях, змінах і тенденціях розвитку не є винятком, а лише складовою світового розвитку. Отож, суть постанови проблем щодо вітчизняного розвитку аграрного виробництва полягає в тому, як в якому напрямі слід розвивати АПК сьогодні, завтра і на майбутнє. А для виявлення цих тенденцій слід врахувати напрацювання минулого і детально аналізувати сьогоднішній стан розвитку. При цьому важливим напрямом і завданням дослідження є встановити, які форми господарювання, в яких обсягах виробляли продукцію в минулому і в яких обсягах – нині. Це є надто важливим у сьогоднішніх умовах, щоб визначити вектор руху аграрного сектору економіки нині і на майбутнє. Саме цим проблемам і присвячується дана публікація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження науковців і практиків останніх років ХХ і початку ХХІ століть вказують на складність процесів розвитку аграрного виробництва як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях розвитку. Ми у своїх дослідженнях за обраною темою у більшій мірі концентрували увагу на регіональних особливостях розвитку аграрного виробництва, ніж на загальнодержавних. І це закономірно, адже у своїх дослідженнях ми більшою мірою маємо відношення до регіональних досліджень, ніж до глобальних, однак, зауважимо, що регіональні та загальнодержавні проблеми тісно взаємозв'язані між собою і взаємодоповнюють одні одних. Отож, проблеми виробництва продукції сільського господарства є однією із центральних проблем розвитку аграрного виробництва у кожному підприємстві, групі підприємств, регіоні та державні загалом. І саме, враховуючи складність проблеми, ми обрали регіональний аспект дослідження на прикладі Львівської області. Цей напрям досліджували чимало відомих науковців України, а саме: М.І. Башенко, Ю.В. Воласюк, Ю.О. Грищенко, Л.В. Забуранна, В.М. Жук, М.Ф. Кропивко, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.Г. Шпикуляк, М.Г. Шульський та інші (Mochernyi, 2002; Hadzala et

al., 2016; Shulskyi, 2016; Lupenko and Kropyvka, 2017; Lupenko et al., 2017; Zymovina, 2018; Malik and Shpykuliak, 2018).

Незважаючи на авторитет вчених, їх професійне вміння проникати в дослідження назрілих проблем, все-таки охопити весь спектр досліджень за обраною темою їм не вдалося у повній мірі. Це обумовлено обширністю і всебічністю наукових досліджень, а також тим, що кожен рік господарювання вносить певні зміни в діяльність аграрних формувань. І все це в комплексі вимагає проведення наукових досліджень, що ми й робимо.

Результати та їх обговорення

Рівень розвитку аграрного виробництва характеризується, насамперед, обсягами продукції (рослинництва і тваринництва), що продукується суб'єктами господарювання. В статистичних щорічниках дано таке визначення поняття “продукція сільського господарства”, це “вартість продукції рослинництва та тваринництва, отриманої внаслідок вирощування сільськогосподарських культур і використання сільськогосподарських тварин, а також обсяг зміни незавершеного виробництва у рослинництві, обсяг вирощування молодих багаторічних насаджень за рік та обсяг вирощування сільськогосподарських тварин (приплід, приріст живої маси)” (Lupenko, 2018).

Виробники сільськогосподарської продукції виробляють аграрну продукцію в натуральному вигляді, обсяги якої досліджують науковці та практики за певний період чи періоди. І це, безумовно, закономірно та об'єктивно, адже людському суспільству для забезпечення свого існування необхідна не аграрна продукція взагалі, а її конкретні види зокрема. Проте, з іншого боку, для дослідження функціонування галузей сільського господарства необхідно не тільки проаналізувати поелементний склад аграрного виробництва, а його величини в сумарних вимірах. Це дає можливість відобразити в одному показнику обсяги виробництва різних видів продукції за певний період. Саме такий підхід дозволяє порівнювати показники діяльності аграрного сектору економіки між різними його галузями, а також вийти за межі галузевого складу і зіставляти з іншими складовими національного господарства держави і навіть вийти за її межі.

Для забезпечення такого підходу в дослідженнях обсягів виробництва аграрної продукції використовують ціновий підхід для її оцінки. Тут важливу роль відіграють, ціни, які бувають різними. Так, С.В. Мо-

черний у своїх дослідженнях називає понад 80 їх різних видів (Yarmolenko, 2017). Важливе значення серед названих цін мають постійні ціни, які трактуються як середньозважені ціни року, прийнятого за основу.

Вищезгаданий науковець їх називає порівняними і вказує, що це “ціна, приведена за величиною порівняно до умов певного періоду, на певну дату. Використовується для реального порівняння обсягів виробництва, товарообігу, інших показників в окремі періоди з метою уникнення помилок, спричинених інфляцією” (Yarmolenko, 2017). Є інші трактування суті цих цін, однак їх суть зводиться в основному до одного – для порівняння обсягів виробництва продукції за певний період і в певну дату цього періоду.

Отож, виклавши основи нашого дослідження, перейдемо до його конкретизації, а саме: до аналізу обсягів виробництва аграрної продукції суб'єктами господарювання Львівщини за 2000–2017 рр. (табл. 1). Обсяги виробленої аграрної продукції представлені у постійних цінах 2010 р. Основними виробниками аграрної продукції у Львівській області є сільськогосподарські підприємства і господарства населення. Щодо сільськогосподарського підприємства, то статистичні органи їх трактують, як “суб'єкт господарювання, який має право юридичної особи, або відокремлений підрозділ юридичної особи, що здійснює систематичну виробничу діяльність у галузі сільського господарства.

Таблиця 1*

Продукція сільського господарства за категоріями господарств Львівщини, у постійних цінах 2010 року

Аграрна продукція	Роки	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2017 у % до	
								2000	2016
Господарства всіх категорій									
Усього		6971,6**	7129,7	7370,6	9024,9	9255,4	9820,0	140,9	106,1
		100,0***	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-
у тому числі:		3504,4	3489,5	3802,2	5471,5	5768,3	6210,5	177,2	107,7
рослинництва		50,3	48,9	51,6	60,6	62,3	63,2	+12,9	+0,9
тваринництва		3467,2	3640,2	3568,6	3553,4	3487,1	3609,5	104,1	103,5
		49,7	51,1	48,4	39,4	37,7	36,8	-12,9	-0,9
Сільськогосподарські підприємства									
Усього		679,8	738,8	1862,2	3045,0	3320,5	3816,9	561,5	114,9
		9,8	10,4	25,3	33,8	35,9	38,9	+29,1	+3,0
у тому числі:		522,7	493,6	1034,1	2065,9	2302,5	2651,1	507,5	115,1
рослинництва		7,5	6,9	14,0	23,0	24,9	27,0	+19,5	+2,1
тваринництва		157,1	245,2	828,1	979,1	1018,0	1165,8	742,1	114,5
		2,3	3,5	11,2	10,8	11,0	11,9	+9,6	+0,9
Господарства населення									
Усього		6291,8	6390,9	5508,6	5979,9	5934,9	6003,1	95,4	101,1
		90,2	89,6	74,7	66,2	64,1	61,1	-29,1	-3,0
у тому числі:		2981,7	2995,9	2768,1	3405,6	3465,8	3559,4	119,4	102,7
рослинництва		42,7	42,0	37,5	37,7	37,4	36,2	-6,5	-1,2
тваринництва		3310,1	3395,0	2740,5	2574,3	2469,1	2443,7	73,8	99,0
		47,5	47,6	37,2	28,5	26,7	24,9	-22,6	-1,8

Примітка: *тут і надалі використано матеріали Статистичного щорічника (Lupenko, 2018);

** чисельник – валова продукція сільського господарства, млн грн.;

*** знаменник – питома вага продукції в загальних обсягах, %

До складу сільськогосподарських підприємств включають також фермерські господарства (Lupenko, 2018). З таким визначенням можна погодитися, за винятком того, що до складу сільськогосподарських підприємств відносять фермерські господарства. Ми дотримуємося думки про те, що кожна форма господарювання повинна відображати своє місце в аграрному виробництві, а не розчинятися в діяльності інших форм господарювання. Адже кожна форма господарювання в сільському господарстві характеризується цілим комплексом різноманітних ознак як споріднених, так і відмінних. І це варто враховувати при проведенні наукових досліджень у сфері аграрних відносин.

Важливою складовою сільськогосподарського виробництва в аграрній сфері діяльності є господарства населення, які статистичними органами іменуються, як “домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення про-

дуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. Ця категорія включає домогосподарства у сільській місцевості, міських населених пунктах (включає колективні сади та городи), а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства без створення юридичної особи” (Lupenko, 2018). При визначенні цієї форми господарювання чітко сформульована мета її функціонування, дано детальний перелік аграрних виробників, що входять до її складу та правовий їх статус. Проте є інші специфічні ознаки їх функціонування, які відрізняють їх від інших форм господарювання. Це, передусім значна кількість суб'єктів господарювання як сільської, так і міської місцевостей, які займаються підприємницькою діяльністю, а також і ті, що нею не займаються. Спільною ознакою їх діяльності є те, що вони функціонують “у галузі сільського господарства без створення юридичної особи”.

З огляду на наведену вище інформацію, варто наголосити на істотних відмінностях, що спостерігаються в обсягах виробництва аграрної продукції всіма категоріями господарств Львівщини, з одного боку, та в розрізі окремих форм господарювання – з іншого. Так, скажімо, обсяги виробництва продукції сільськогосподарства в загальному обчисленні у Львівській області за період 2000–2017 рр. збільшились: у 2017 р. порівняно з 2000 р. на 40,9%, а з 2016 р. – 6,1%, у тому числі: рослинницької відповідно на, %: 77,2 і 7,7; тваринницької – 4,1 і 3,5. Коли розглядати ці показники у розрізі окремих аграрних виробників, то вони характеризуються значними відмінностями, а саме: сільськогосподарські підприємства значно наростили обсяги виробництва аграрної продукції, а господарства населення забезпечили незначне зростання, за винятком продукції тваринництва, виробництво якої зменшилось.

Неабиякий інтерес у наведеній цифровій інформації таблиці 1 становлять показники питомої ваги виробленої аграрної продукції в загальних обсягах її продукування. Визначені показники діалектично взаємозв'язані з показниками, що наведені вище та відображають певні тенденції їх змін. Коли розглядати процеси змін питомої ваги виробництва продукції в галузевому розрізі у всіх категоріях господарств Льві-

щини за досліджуваний період, то спостерігаються нарощування обсягів виробництва продукції рослинництва і зменшення обсягів продукції тваринного походження. Позитивних змін у зростанні питомої ваги аграрної продукції досягли сільськогосподарські підприємства, однак господарства населення зменшили обсяги виробництва продукції в її загальних вимірах. Отож, наведені показники дають змогу стверджувати, що в аграрному виробництві Львівщини намітились стійкі тенденції щодо нарощування виробництва продукції крупними сільськогосподарськими підприємствами і зменшення дрібними господарствами населення. Ці позитивні зміни будуть відбуватися до того часу, доки не встановляться оптимальні співвідношення в обсягах виробництва продукції між функціонуючими формами господарювання.

Основу аграрного виробництва становлять земельні угіддя та рівень їх використання. Найбільш повно взаємозв'язки площ земельних угідь і виробництва аграрної продукції відображаються у цілому комплексі різноманітних показників, важливе значення серед яких належить виробництву аграрної продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Ці показники як у загальних вимірах, так і в галузевому розрізі та в окремих формах господарювання наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Продукція сільськогосподарства за категоріями господарств Львівщини, з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, у постійних цінах 2010 року, тис. грн

Аграрна продукція	Роки	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2017 у % до	
								2000	2016
Господарства всіх категорій									
Усього		588,8	658,2	697,1	873,4	896,8	951,6	161,6	106,8
у тому числі:									
рослинництва		296,0	322,1	359,6	529,5	558,9	601,8	203,3	107,7
тваринництва		292,8	336,1	337,5	343,9	337,9	349,8	119,5	103,5
Сільськогосподарські підприємства									
Усього		98,3	225,1	691,7	1106,0	1114,6	1281,2	13,0 раза	114,9
у тому числі:									
рослинництва		75,6	150,4	384,1	750,4	772,9	889,9	11,8 раза	115,1
тваринництва		22,7	74,7	307,6	355,6	341,7	391,3	17,2 раза	114,5
Господарства населення									
Усього		1278,3	846,5	698,9	788,8	808,4	817,8	64,0	101,6
у тому числі:									
рослинництва		605,8	396,8	351,2	449,2	472,1	484,9	80,0	102,7
тваринництва		672,5	449,7	347,7	339,6	336,3	332,9	49,5	99,0

Визначення відносних показників базується на двох постійних величинах – площах сільськогосподарських угідь, в га та оцінці виробленої продукції у постійних цінах 2010 р., в грн. Наведені дані показують, що за досліджуваний період намітилася стійка тенденція збільшення обсягів виробництва аграрної продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь як у загальних вимірах, так і в галузевому розрізі. Поряд з цим спостерігаються дещо відмінні тенденції змін обсягів виробництва у відносних показниках. Так, скажімо, виробництво аграрної продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь характеризуються значним збільшенням у 2017 р. порівняно з 2000 р. у декілька разів і дещо меншим порівня-

но з 2016 р. Проте, коли розглядати ці показники у господарствах населення, то спостерігається зворотна тенденція – значне зменшення виробництва аграрної продукції у 2017 р. у порівнянні з 2000 р. і деяке її зростання, за винятком продукції тваринництва, порівняно з 2016 р. Отож, сільськогосподарські підприємства більш прискореними темпами нарощують виробництво аграрної продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ніж господарства населення. Такі зміни вказують на те, що аграрне виробництво Львівщини розвивається інтенсивніше стосовно великих господарських форм і менш інтенсивно щодо дрібних господарств населення. Це є цілком об'єктивні і закономірні процеси, які слід постійно

досліджувати, а одержані результати спрямовувати у практичну площину діяльності аграрних формувань.

Висновки

1. Виробництво продукції сільського господарства господарськими формуваннями Львівщини має тенденцію до збільшення. Дані таблиці 1 підтверджують сказане. При цьому зауважимо, що різні форми господарювання забезпечують по-різному обсяги виробництва продукції, а саме: сільськогосподарські підприємства більш інтенсивніше наростили обсяги виробництва аграрної продукції, ніж господарства населення. Ці зміни обумовили збільшення частки виробленої продукції першими – господарськими формуваннями, а другі – зменшили.

2. Спостерігаються значні зміни у рівнях продуктивного використання земельних угідь господарюючими суб'єктами в досліджуваній області. Так, скажімо, крупні господарські формування (сільськогосподарські підприємства) виробили значно більше аграрної продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ніж дрібні форми господарювання (господарства населення). Порівнюючи 2017 р. із 2000 р. та 2016 р., можна відзначити, що крупні господарські формування більш динамічно та інтенсивніше використовують сільськогосподарські угіддя, ніж господарства населення (табл. 2), що вказує на орієнтацію аграрного виробництва на розвиток крупних господарських формувань. Ці процеси є закономірними, а відзначені зміни і тенденції будуть розвиватися як в умовах сьогодення, так і на майбутнє.

Перспективи подальших досліджень. Розвиток аграрного виробництва не є застиглою формою господарювання, а динамічною складовою національного господарства України, яка постійно розвивається під впливом дії факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Ці зміни як у сучасних умовах, так і на перспективу будуть по-різному впливати на обсяги виробництва продукції сільського господарства аграрними формуваннями. При цьому зауважимо, що намітилися тенденції збільшення виробництва продукції крупними господарськими формуваннями і деяке уповільнення її продукування дрібними господарствами. Ці процеси будуть розвиватися і надалі, доки не встановляться оптимальні співвідношення у сферах виробництва між ними. І ці зміни та тенденції, що ними обумовлені, слід всебічно досліджувати, а одержані результати опубліковувати в науковій літературі з подальшим впровадженням їх в аграрне виробництво.

References

- Lupenko, Yu.O., & Kropyvka, M.F. (2017). *Ahrarnyi ustrii Ukrainy: naukove vydannia*. K.: NNTs "IAE" (in Ukrainian).
- Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ia., Hryshchenko, Yu.O., & Volosiuk, Yu.V. (2017). *Vyrobnytstvo silskohospodarskoi produktsii v Ukraini, ochikuvane u 2017 rotsi*. K.: NNTs "IAE" (in Ukrainian).
- Yarmolenko, Yu.O. (2017). *Sotsialno-ekonomichni peredumovy rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini*. *Ekonomika APK*, 12, 64. <http://eapk.org.ua/contents/2017/12/64> (in Ukrainian).
- Mochernyi, S.V. (2002). *Ekonomichna entsyklopediia. U trokh tomakh*. Tom 3. K.: Vydavnychiy tsentr "Akademiia" (in Ukrainian).
- Lupenko, Yu.O. (2018). *Modeliuvannia sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn u protsesi naukovykh doslidzen*. *Ekonomika APK*, 2, 5–13. <http://eapk.org.ua/contents/2018/02/5> (in Ukrainian).
- Zymovina, S.I. (2018). *Statystychnyi shchorichnyk Lvivskoi oblasti za 2017 rik*. Chastyna 1. Lviv (in Ukrainian).
- Hadzala, Ya.M., Bashchenka, M.I., Zhuka, V.M., & Lupenko, Yu.O. (2016). *Stratehii rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini na period do 2025 roku*. K.: Ahrar. Nauka (in Ukrainian).
- Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., & Malik, M.I. (2017). *Rozvytok malykh form ahrarnykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist: monohrafiia*. K.: NNTs "IAE" (in Ukrainian).
- Malik, M.I., & Shpykuliak, O.H. (2018). *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku osobystykh selianskykh hospodarstv*. *Ekonomika APK*, 1, 11–19. <http://eapk.org.ua/contents/2018/01/11> (in Ukrainian).
- Shulskyi, M.H. (2016). *Hospodarstva naseleennia: tendentsii zmin ploshch zemelnykh uhid i vyrobnytstva ahranoi produktsii*. *Naukovi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S.Z. Hzhyskoho. Seriia "Ekonomichni nauky"*, 18, 2(69), 183–187. doi: 10.15421/nvlvet6935 (in Ukrainian).
- Shulskyi, M.H. (2016). *Efektyvnist diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivshchyny*. *Naukovi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S.Z. Hzhyskoho. Seriia "Ekonomichni nauky"*, 18, 2(69), 188–192. doi: 10.15421/nvlvet6936 (in Ukrainian).